

10 stycznia – 6 lutego 2014

Materialność i wartość dzieła sztuki

Prace z kolekcji BWA w Białymstoku zgromadzone w latach 1965–1990

kurator: Michał Jachuła

współpraca: Laura Jaszowska

Wystawa ukazuje w całości zbiory kolekcji sztuki stworzonej przez Biuro Wystaw Artystycznych w latach 1965–1990 i podejmuje dwa podstawowe zagadnienia związane ze sztukami plastycznymi: materialności dzieła i jego wartości. Gest pokazania zbioru w całości wynika z chęci uzmysłowienia widzom ogromu kolekcji. Wystawa przypomina ważne wątki z historii białostockiego Arsenału – współpracę z regionalnym oddziałem Związku Polskich Artystów Plastyków oraz cyklicznie współorganizowane przez BWA w Białymstoku Plenery Białowieckie. Ważnym aspektem prezentacji, która oprócz sztuki obejmuje również dokumenty księgowo, jest zbudowanie napięcia pomiędzy sztuką a biurokracją wynikającą z przepisów prawnych – ustaw, rozporządzeń, statutów, regulaminów i instrukcji.

Celem wystawy, oprócz zaprezentowania prac artystycznych zakupionych przez BWA lub подарowanych instytucji przez artystów na przestrzeni 35 lat, jest refleksja nad następującymi zagadnieniami: czy i dlaczego obiekty sztuki wytrzymują próbę czasu; czym jest wartość artystyczna i materialna; jakie są metody instytucjonalne i przepisy prawne dotyczące ochrony dziedzictwa przeszłości.

Wystawa ukazuje różnorodność i bogactwo kolekcji bez prób historyczno-artystycznego wartościowania wchodzących w jej skład dzieł. Na prezentację składają się klasyczna ekspozycja w przestrzeni galerii oraz magazyn dzieł sztuki przeniesiony do sal wystawowych.

***

Galeria Arsenał od początku istnienia (założona jako BWA w Białymstoku w 1965 roku) do chwili obecnej jest jedną z nielicznych instytucji na Podlasiu kolekcjonujących sztukę współczesną (obok m.in. Muzeum Podlaskiego – dawniej Regionalnego i Państwowego – które pierwszych takich zakupów dokonało pod koniec lat 50. ubiegłego wieku oraz Galerii im. Sienkiewicza, która od 2007 roku kolekcjonuje prace artystów środowiska białostockiego). Gromadzenie i udostępnianie dzieł sztuki jest jedną z podstawowych misji galerii, w której statucie można przeczytać o „zakupach dzieł sztuki oraz ich zabezpieczeniu”. BWA pokazywało więc i do tej pory – jako Galeria Arsenał – pokazuje sztukę współczesną, regularnie dokonuje nowych zakupów, gromadzi, przechowuje i udostępnia zbiory na miejscu oraz wypożycza prace zainteresowanym instytucjom wystawienniczym.

Kamil Kopania w publikacji *Arsenał sztuki. Galeria Arsenał w Białymstoku i jej Kolekcja II*¹ podkreśla, że zbiory instytucji dzielą się na dwie odrębne i w pełni autonomiczne kolekcje, i precyzyjnie charakteryzuje ich odrębność. Jako pierwszą wymienia kolekcję o nazwie *Trzy nurty. Realizm – Metafora – Geometria* będącą przedmiotem niniejszej wystawy, grupującą prace artystów polskich tworzone w latach 1965–1985². Kolekcja ta powstawała najpierw pod kierownictwem dyrektora BWA Mikołaja Wołkowyckiego, a w kolejnych latach jego następcy – Władysława Sekundy, przy ogromnym merytorycznym zaangażowaniu i kuratorskiej wizji Bożeny Kowalskiej. Dzięki niej w białostockiej kolekcji znajdują się dzieła tak wybitnych artystów, jak Erna Rosenstein, Jerzy Nowosielski, Henryk Stażewski czy Jonasz Stern. Według Kowalskiej: „Kolekcja współczesnego polskiego malarstwa skompletowana przez białostockie Biuro Wystaw Artystycznych powstała z określonym założeniem i ambicjami. Podstawowym celem stworzenia tych zbiorów było uzyskanie takiej reprezentacji polskiego malarstwa, która by posiadała możliwie najwyższy poziom twórczy. Tylko taka bowiem kolekcja może spełniać należycie wymagane funkcje: godnej prezentacji polskiej sztuki za granicą, jeśli znajdzie taka potrzeba, pozyskanie odbiorców, a także – co nie najmniej ważne – funkcje dydaktyczne. Dla tych celów niezbędne było zbudowanie zestawu ogólnopolskiego i zdobycie dzieł najwybitniejszych twórców. Aby zaś zestaw ten nie miał cech przypadkowości, ale tworzył logicznie ukształtowaną i możliwie reprezentatywną całość o walorach poznawczych, zgromadzony został pod kątem wyróżnionych trzech głównych tendencji uznanych za dominujące aktualnie we współczesnym malarstwie polskim. Są to: nurt sztuki przedstawiającej, który określony został tu mianem »nowych form realizmu«, nurt fantazji i metafory, oraz nurt abstrakcji geometrycznej”³. Drugi zbiór stanowi *Kolekcja II*, zapoczątkowana przez Monikę Szewczyk w momencie powołania jej na stanowisko dyrektora BWA w 1991 roku. Jej założeniem jest gromadzenie prac polskich i zagranicznych powstałych po 1989 roku.

Wystawa *Materialność i wartość dzieła sztuki* nie obejmuje prac z *Kolekcji II*. Zostały do niej natomiast włączone wszystkie dzieła z *Trzech nurtów* oraz poplenerowe prace artystów polskich i zagranicznych niemieszczące się w żadnym z dwóch wymienionych zbiorów.

***

Najpełniejszym dokumentem dotyczącym kolekcji Galerii Arsenał, dającym podstawową wiedzę o poszczególnych obiektach, jest tak zwana księga inwentarzowa – zawierająca bardziej lub mniej kompletne informacje na temat prac, ich cen i dat zakupów. Ważny zbiór dokumentów, powstały w oparciu o księgę inwentarzową i tzw. „spis z natury”, stanowią inwentaryzacje księgowe. Niniejsza wystawa obejmuje wszystkie te dokumenty, które można traktować jako świadectwo instytucjonalnej historii kolekcji.

W świetle prawa galerii sztuki nie mają statusu muzeum. Muzea w przeciwieństwie do galerii muszą spełniać szczegółowe wymogi przewidziane ustawą dotyczącą zabezpieczeń i opracowywania zbiorów⁴. W galeriach sztuki współczesnej (w tym instytucjach samorządowych, do jakich należy Galeria Arsenał) podstawę prawną gromadzenia i zabezpieczania zbiorów stanowią: ustawa o rachunkowości⁵, ustawa o finansach publicznych⁶ oraz statut instytucji⁷. Przeprowadzana cyklicznie co cztery lata inwentaryzacja księgowa nakazana jest przez ustawę o rachunkowości i wynikające z niej wewnętrzne dyrektorskie „zarządzenie w sprawie wprowadzenia instrukcji inwentaryzacyjnej” wprowadzające inwentaryzację księgową w życie. Dzieła sztuki i eksponaty muzealne w myśl wspomnianej ustawy są środkami trwałymi i z punktu widzenia prawa nie różnią się zasadniczo od innych aktywów i pasywów (majątku) instytucji, np. sprzętu komputerowego i biurowego. Jednak zgodnie z ustawą o rachunkowości prace w kolekcji nie podlegają tzw. amortyzacji, co oznacza, że ich wartość – w przeciwieństwie do starej drukarki czy wypalonego monitora komputerowego – w miarę eksploatacji i upływu czasu nie maleje. Tym samym

dzieła sztuki nie tracą na wartości, ale podlegają aktualizacji urzędowej. Aktualizacja wartości dzieł sztuki (rozumianych jako środki trwałe) możliwa jest wyłącznie po wydaniu rozporządzenia ministra finansów w tej sprawie (ostanie w 1995 roku)⁸. Według specjalistów z zakresu prawa podatkowego i rachunkowości na kolejne ministerialne rozporządzenie o aktualizacji wyceny bilansowej środków trwałych się nie zanoszą. Trzeba jednak podkreślić, że wartość księgowa dzieł sztuki jako środków trwałych (ujawniona w podpisach prac na wystawie) nie jest ich wartością rynkową.

* * *

W szerszym ujęciu wystawa *Materialność i wartość dzieła sztuki* ma na celu zwrócenie uwagi na problemy związane z tworzeniem nowych kolekcji sztuki współczesnej w dzisiejszej Polsce. Powstają one we wszystkich dużych miastach, m.in. w oparciu o programy regionalnych Towarzystw Sztuk Pięknych, które rzadko posiadają odpowiednią infrastrukturę i zaplecze osobowe, pozwalające na prawidłowe, zgodne z podstawowymi standardami muzealnymi, przechowywanie, opracowywanie i udostępnianie prac artystycznych.

Michał Jachula
(Białystok, grudzień 2013)

¹ Kamil Kopania, *Arsenał Sztuki, Galeria Arsenał w Białymstoku i jej Kolekcja II*, Białystok 2006.

² Część kolekcji BWA została przekazana 14 grudnia 1981 roku do zbiorów oddziału sztuki współczesnej Muzeum Regionalnego (obecne Muzeum Podlaskie) w Białymstoku. Należy dodać, że nie miało to związku z ogłoszonym dzień wcześniej stanem wojennym – decyzja o przekazaniu prac zapadła dużo wcześniej.

³ Fragment tekstu Bożeny Kowalskiej opublikowany w folderze wystawy zorganizowanej przez Ministerstwo Oświaty, Sztuki i Sportu Republiki Austrii, Ministerstwo Kultury i Sztuki PRL, Centralne Biuro Wystaw Artystycznych w Warszawie oraz Biuro Wystaw Artystycznych w Białymstoku, *Realizm – Metafora – Geometria. Współczesne malarstwo polskie 1965–1985 ze zbiorów BWA w Białymstoku*, oraz wystawa towarzysząca *Krzysztof Gierałowski. Portrety twórców*, Österreich Haus, Pałac Palfy, Wiedeń, Josefplatz 6, marzec 1987.

⁴ Dz.U. 1997 Nr 5 poz. 24. USTAWA z dnia 21 listopada 1996 r.

⁵ Dz.U. 1994 Nr 121 poz. 591. USTAWA z dnia 29 września 1994 r. Przez środki trwałe rozumie się rzeczowe aktywa trwałe. Zalicza się do nich w szczególności: nieruchomości; maszyny, urządzenia, środki transportu i inne rzeczy; ulepszenia w obcych środkach trwałych, inwentarz żywy.

⁶ Dz. U. z 2009 r. Nr 157, poz. 1241. USTAWA z dnia 30 czerwca 2005 r.

⁷ Dziennik Urzędowy Województwa Podlaskiego. Białystok, dnia 15 października 2013 r. Poz. 3700. Uchwała NR XLIX/554/13 RADY MIASTA BIAŁYSTOK z dnia 30 września 2013 r. w sprawie nadania statutu Galerii Arsenał w Białymstoku.

⁸ Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 20 stycznia 1995 r. w sprawie amortyzacji środków trwałych oraz wartości niematerialnych i prawnych, a także aktualizacji wyceny środków trwałych (Dz. U. nr 7, poz. 34 ze zm.). Zgodnie z przepisami prawa nie można dokonać przeszacowania (aktualizacji) wartości środków trwałych, widniejących w ewidencji bilansowej, do ich bieżących cen rynkowych, aż do czasu zarządzenia następnej aktualizacji.

Artyści, których prace obejmuje wystawa:

Jan Jaromir Aleksion, Margareta Anderson, M. Novak Andras, Georgi Andreev, Maria Antoszkiewicz (Anto), Wiktor Apro, Barbara Argasińska-Łozińska, Jordi Arko, Zofia Artymowska, Roman Artymowski, Teresa Bejnarowicz, Jan Berdyszak, Kiejstut Bereźnicki, Siegfried Besser, Olgierd Bierwiaczonek, Zdzisław Bik, Mirosław Bilacz, Ignacy Bogdanowicz, Piotr Bogusławski, Stanisław Borysowski, Artur Brunsch, Krystyna Brzechwa, Jerzy Brzozowski, Stefan Buban, Krzysztof Bucki, Jerzy Budziszewski, Placyda Bukowska, L. Bumane, Bożena Cajdler-Gruszkiewicz, Józef Charyton, Aleksander Chira, Andrzej Chodorowski, Aleksander Chomczyk, Alicja Chorociej, Sławomir Chudzik, Jan Chwałczyk, Danuta Ciara, Tadeusz Ciesiulewicz, Halina Cieślińska-Brzeska, Teresa Czajkowska, Marian Czaplą, Włodzimierz Czyż, Zygmunt Czyż, Janusz Debis, Eugeniusz Delektka, Igor Delmas, Andrzej Dłużniewski, Jan Dobkowski, Dobrovitz, Tadeusz Dominik, Kazimierz Drejas, Jerzy Duda-Gracz, Jan Dutkiewicz, Andrzej Dworakowski, Edward Dwurnik, Janusz Eysymont, Antoni Falat, B. Farrsko, Stanisław Fijałkowski, Jadwiga Filipiak, Władysław Filipiak, Eugeniusz Gabryleski, Walenty Gabrysiak, Tadeusz Gajl, Wiesław Garboliński, Bolesław Gasiński, Dimo Genow, Szily Géza, Krzysztof Gierałowski, Stefan Gierowski, Dawid Giles, Józef Gniatkowski, Bronisław Gniazdowski, Wanda Górkowska, Juan Gomila, Kazimierz Gomułka, Maja Gorowa, Magdalena Maria Gozdek, Jan Góra, Stanisław Górecki, Jerzy Grabowski, Dymitr Grozdev, Aleksander Grzybek, Zbigniew Grzybowski, Izabella Gustowska, Fabian Gyongres, Lech Hajdamowicz, Józef Hałas, Janusz Hańkowski, Hausmann, Marie G. Havel, Krystyna Hierowska, Gunter Hofmann, Otto Hoffmann, Joachim Hukal, Ryszard Hunger, Aleksandra Ibek, Lira Inoue, Danuta Iwanicka-Oleńska, Mikołaj Izwarin, Osvaldas Jablonskis, Aleksandra Jachtoma, Władysław Jackiewicz, Teresa Jakubowska, Konrad Jarodki, Zbigniew Jaskierski, Ryszard Jaskuła, Barbara Jonscher, Zdzisław Jurkiewicz, Wiesław Jurkowski, Elżbieta Just, Kaila Kaaila, Wiktor Kabac, Janusz Kaczmarek, Andrzej Kalina, Witold Kaliński, Jerzy Kałucki, Robert Karat, Janina Karczewska, Danuta Kern, Marian Kępiński, Jarosław Kirylenko, Krzysztof Kiwerski, Teresa Klink, Jaroslav Knil, Jerzy Kołacz, Andrzej Konwerski, Janusz Korcz, Anna Korybut-Daszkiwicz, Anatol Korzun, Izolda Kotlarczyk, Zygmunt Kotlarczyk, Henryk Kozakiewicz, Aleksander Kozyrski, Vytautas Krasauskas, Bogdan Kraśniewski, Adolis Krištopaitis, Ludwik Kronik, Zbigniew Zenon Kruszewski, Izabella Kulczyńska, Lech Kunka, Zbigniew Kurkowski, Krzysztof Kurzątkowski, Stanisław Kuskowski, Ryszard Kuzyszyn, Adam Kwaśny, Grzegorz Kwieciński, Irena Krzywińska, Hugon Lasecki, Katarzyna Latalo, Ryszard Lech, Jerzy Lengiewicz, Alfred Lenica, Danuta Leszczyńska-Kluza, Anna Lewandowska, Krystyna Liberska, Benon Liberski, Ryszard Lis, Zbigniew Lutomski, Harry Lütgerr, Dorota Łabanowska, Jerzy Łabanowski, Włodzimierz Łajming, Józef Łotowski, Andrzej Łubowski, Andrzej Łukaszewski, Bogumił Łukaszewski, Józef Łukowski, Wolfgang Maertz, Danuta Makowska, Zbigniew Makowski, Mikołaj Malesza, Jerzy Malinowski, Eugeniusz „Geno” Małkowski, Izabela Marcjan, Adam Marczyński, Grażyna Markowska, Eugeniusz Markowski, Wiesław Markowski, Antonas Martinaitis, Takeya Maruyama, Alfons Mazurkiewicz, Jerzy Mazuś, Henryk Mądrawski, Lucjan Mianowski, Maria Michałowska, Risto Mijakowski, Kumpyte Milite, Teresa Miszkin, Anna Mizeracka-Zielińska, Adam Młodzianowski, Marko Monev, Martine Mongin, Stanisław Morzuś, Irena Musielak, Grzegorz Napierała, Julian Narzyński, Marcin Niziński, Andrzej Nowacki, Bronisław Zygfryd Nowicki, Jerzy Nowosielski, Lech Okołów, Ritva Oksanen, Janusz Orbitowski, Wiesław Osewski, Henryk Osicki, Valerija Ostrauskienė, Ostrogórski, Kazimierz Ostrowski, Henryk Oszczakiewicz, Jerzy Panek, Aleksander Pantalejew, Amiran R. Parkosadze, Milija Pavičević, Radwan Pakowski, Władysław Pietruk, Janusz Piotrowski, Margaret Plesner, Henryk Płociennik, Bogdan Przybyliński, Janusz Przybylski, Danuta Przyłucka, Julian Raczko, Jan Radkowski, Małgorzata Radziszewska, Doris Reiter, Krystyna Rekosz, Józef Robakowski, Diana Roberts, Stanisław Rodziński, Henryk Rogoziński, Mieczysław Romańczuk, Erna Rosenstein, Leszek Różga, Jacek Rybczyński, Stefan Rybi, Jacek Rykała, Jan Rylke, Allan Rzepka, Wojciech Sadley, Andrzej Sadowski, Maria Sakowicz-Kraszewska, Marek Sapetto, Masaiohi Sasaki, Wincenty Sawicki, Werner Schwartz, Wacława Serwan, Tadeusz Michał Siara, Jacek Sienicki, Danuta Sienkiewicz, Aleksandra Sierkowska, Jaroslav Sindelar, Janusz Skiba, Jan Juliusz Skibski, Andrzej Skoczyła, Jerzy Skrebec, Ryszard Skupin, Irena Snarska, Kazimierz Snednicki, Maksymilian Snoch, Anna Sokołowska, Kajetan Sosnowski, Jacek Sroka, Konrad Szrednicki, Romualdas Stankievicius, Petras Stankas, Maksymilian Starzec, Henryk Stażewski, Jonasz Stern, Barbara Stępniewska-Patzer, Alicja Stoksik, Adam Styka, Barbara Szajdzińska-Krawczyk, Józef Szajna, Wiesław Szamborski, Wiesław Szamocki, Piotr Szpakowicz, Anna Szpakowska-Kujawska, Marian Szpakowski, Bolesław Szpecht, Grzegorz Sztabiński, Maria Sztajerwald, Julian Szukielowicz, Szymon Szumiński, Zdeněk Světlík, Antoni Szymaniuk, Maria Szymańska, Kazimierz Śramkiewicz, Jan Świdorski, Jan Świtka Alfredas Šatas, Jan Tarasin, Helena Tchórzewska, Wiktoria Tołłoczko-Tur, Jan Trojan, Andrzej Tryzno, Czesław Tumielewicz, Krzysztof Tur, Bronisław Tyl, Maria Wiesława Tylek, Szalwa Urakiewicz-Szanidze, Eberhard Uss, Ricardas Vaitekunas, Alfonsas Vilpišauskas, Danuta Waberska, Władysław Wagner, Włodzimierz Wasilewicz, Zbigniew Waszczeniuk, Krzysztof Wawrzyniak, Mieczysław Wejman, Aleksander Wels, Janina Węgrzynowska, Czesław Wiącek, Krzysztof Wieczorek, Józef Wilkoń, Ryszard Winiarski, Mieczysław Wiśniewski, Stanisław Wiśniewski, Mikołaj Wolkowyci, Jan Woloczniw, Adam Wsiolkowski, Jerzy Zablocki, Helena Zadrejko, Lucjan Zamel, Krystyna Zawadzka, Józef Ząbkowski, Józef Zdziech, Dietrich Ziebart, Jacek Krzysztof Zieliński, Ryszard Jerzy Zieliński (Jury), Jan Ziemiński, Rajmund Ziemiński, Jerzy Zinkow, Józefina Zopoth, Antoni Zydrón, Maria Żabska, Antoni Żabski, Janina Żemojtel.